

reportatge

El dia de Nadal de 1921 el violinista Xavier Cugat va participar en un xou en el Madison Square Garden de Nova York, on diversos virtuosos varen ser convidats a tocar un repertori escollit de música clàssica. Aquest concert, que va aixecar molta expectació a la ciutat, tenia l'al·licient afegit que havia de ser retransmès en directe per ràdio, fet que permetria que, per primera vegada a la història, un esdeveniment d'aquestes característiques pogués ser seguit simultàniament per una multitud de persones que podien trobar-se en aquells mateixos instants a centenars o fins i tot a milers de quilòmetres del lloc on s'estava produint.

Del Madison al cinema

Fa 90 anys dels famosos

Cal recordar que, en aquell temps, fins i tot als EUA, la ràdio era un fenomen totalment nou, atès que tot just un any abans la KDKA havia estat la primera estació que havia iniciat les seves emissions, a la ciutat de Pittsburgh. Així doncs, el concert del Madison va ser la primera transmissió en viu efectuada per aquest mitjà i la primera que es va fer des de Nova York.

Malgrat que la gent que pogué captar l'emissió en directe devia ser molt poca, cal dir que el concert va ser tot un esdeveniment al país, i que va tenir una gran cobertura en els mitjans escrits.

Segons va recollir la premsa de l'època, es varen instal·lar aparells es-

pecials a les principals ciutats dels Estats Units per tal que es pogués seguir el recital des dels llocs més diversos. Fins i tot en el Malecón de l'Havana i en vaixells que es trobaven a quatre dies de la ciutat dels gratacels hi va haver gent que va dir que havia pogut escoltar aquesta primera emissió en directe, fora d'uns estudis, de la ràdio comercial.

L'espectacle va ser d'un gran nivell, i diuen les cròniques que Xavier Cugat va ser el gran triomfador de la vetllada. Acabat el concert, un núvol de fotògrafs va envoltar el músic gironí, que va impressionar l'auditori per la seva gran tècnica i domini de l'instrument, tot i la seva joventut, ja que llavors només tenia 21 anys.

JOAN BARBARÀ > TEXT

AUTOR DESCONEGUT. FONDS EMB. INSPAÍ, CENTRE DE LA IMATGE. DIPUTACIÓ DE GIRONA

Square Garden Olímpia

>> *Imatges de principis de segle passat: a l'esquerra, la torre del Madison Square Garden de Nova York i, al centre, el campanar de la Bisbal des del Pont Vell. A la dreta, Xavier Cugat als 24 anys.*

concerts de Xavier Cugat a la Bisbal

Amb aquest xou, Xavier Cugat es va donar a conèixer per primera vegada al gran públic nord-americà, que ja n'havia sentit a parlar arran d'un recital que havia fet en el Carnegie Hall el 1918, en el qual va obtenir molt bones crítiques dels mitjans especialitzats.

Abans de l'actuació en el Madison Square Garden, Xavier Cugat ja tenia pensat agafar-se un any sabàtic i deixar de fer concerts als EUA, on havia estat actuant els últims dos anys, amb notable èxit en els circuits de música clàssica, després de donar per acabada la seva etapa de formació, culminada amb una ampliació d'estudis a Berlín, on havia anat el 1919, per expressa recomanació de Henry Schradieck, director artístic del Carnegie Hall.

Viatge a Europa

L'any 1921 va deixar un regust agre dolç al violinista de la plaça de l'Oli. D'una banda havia resultat un exercici del tot reeixit en l'aspecte professional, ja que havia aconseguit ser reconegut com a gran concertista de música clàssica als Estats Units, cosa gens fàcil. De l'altra,

El concert del Madison Square Garden va ser la primera transmissió en viu efectuada per ràdio, i la primera que es va fer des de Nova York

en el vessant personal, havia estat un any complicat per a Cugat, sobretot perquè va ser quan es va consumir el divorci de l'artista cubana d'origen català Rita Montaner, amb qui s'havia casat encara no feia tres anys.

Per tot aquest seguit de circumstàncies li varen aconsellar fer un canvi d'aires per tal de refer la seva vida, més en l'aspecte personal que en l'artístic, i així va ser com, a començament de 1922, es va traslladar a Europa per tal de passar-hi una llarga temporada.

La seva idea era fer estada a la Bisbal, on vivien els seus pares després de tornar de l'exili a Cuba i als EUA el 1919. A partir d'aquí acabaria de lligar uns concerts, que tenia mig emparaulats amb la discogràfica Odéon, que

AUTOR DE LA REPRODUCCIÓ: JOAN COMALAT. FONS COMALAT. INSPAÍ, CENTRE DE LA IMATGE. DIPUTACIÓ DE GIRONA

XAVIER CUGAT
Violinista

Qui, el pròxim dimecres,
dia 7 de Juny, donarà un
Concert, — 41 de la casa
Sobrequés, — al SALÓ
GRAN-VIA d'aquesta
Ciutat

**A LES 10 EN PUNT,
DE LA NIT**

l'havien de portar a escenaris de Berlín, Viena, París i Brussel·les.

Xavier Cugat, a banda de ser un extraordinari professional en el seu art, tenia do de gents i sabia vendre molt bé el seu producte. Així és com, a través de la família d'aquí, el 3 de desembre de 1921, el *Diari de Girona* ja va filtrar la notícia de la seva arribada tot apuntant que podria participar en un festival de caire benèfic a la Bisbal.

En diferents notes que varen anar sortint a la premsa local en posteriors dies i mesos, es varen anar sabent més coses de l'arribada del virtuós violinista. Així es va anar concretant que, efectivament, el primer concert que donaria l'eximi músic a Europa seria a la Bisbal i que, tal com s'havia anat dient, seria en el marc d'un festival de caire benèfic, la recaptació del qual se cediria al menjador dels pobres i a l'alberg nocturn. També es va dir que Xavier Cugat buscava local a Girona i que no descartava acceptar altres actuacions a les nostres comarques.

>> Anunci del concert de Xavier Cugat al Saló Gran Via de Girona per al dia 7 de juny de 1922.

Gran rebuda a la Bisbal

Tot el que es va anar publicant, el que la gent anava dient i el fet que la seva família visqués a la capital del Baix Empordà va anar creant les condicions objectives perquè, entre el públic, hi hagués una gran expectació a la Bisbal per veure Xavier Cugat, un músic d'aquí que molts no coneixien, però que tothom deia que era molt famós i que havia triomfat a Amèrica.

Aquesta gran il·lusió per veure i anar a rebre Xavier Cugat va fer embo-

Xavier Cugat tenia do de gents i sabia vendre molt bé el seu producte. Així, a través de la família d'aquí, el 3 de desembre de 1921 el *Diari de Girona* ja va filtrar la notícia de la seva arribada

gir tot el poble i, finalment, com recollia el *Diari de Girona* en una notícia datada el 21 d'abril de 1922, «el dia 2 del actual procedente de New York, llegó a La Bisbal el eminente violinista y gloria de nuestra tierra don Javier Cugat i Mingall». La darrera part del viatge, que el va portar de Girona a la Bisbal, la va fer amb el tren petit, la línia de ferrocarril que cobria el trajecte Girona-Palamos, que tot just havia estat inaugurada en el seu darrer tram uns mesos abans.

Xavier Cugat era un home avesat a la fama, als aplaudiments i a les multituds, però la rebuda que li va retre la gent de la Bisbal aquell matí del diumenge 2 d'abril de 1922, quan el tren es va aturar a l'estació, no la va poder oblidar en els seus 90 anys de vida.

Totes les forces vives del poble i una gentada mai vista es van aplegar a l'estació del carrilet per tal de rebre l'excel·lent violinista. Hi havia totes les autoritats, una nodrida representació de l'Ajuntament amb el seu batlle al capdavant, el jutge de primera instància i el rector. Tampoc no hi varen faltar la Penya Bisbalenca, el Centre Republicà Reformista, l'Ateneu Pi i Margall, el Foment Catòlic i l'Escut Emporità. Després dels discursos de benvinguda, tot el poble va acompanyar l'artista fins a casa dels seus pares, que vivien al carrer de l'Amor Filial. Allà va descansar tota la jornada fins al capvespre, i llavors va assistir amb la seva família a una audició de sardanes que es va organitzar en honor seu i que va comptar amb la participació de les cobles Nova Harmonia i la Principal de la Bisbal.

El primer recital

Xavier Cugat va complir la paraula donada i va fer el seu primer concert europeu a la Bisbal, més concretament en el cinema Olímpia.

Amb les entrades exhaurides des de feia dies, el diumenge 30 d'abril va tenir lloc l'esperat recital de Xavier Cugat (violí), que va estar acompanyat pel mestre Casellas al piano. L'actuació dels dos músics es va estructurar en tres parts, en les qual varen tocar, entre d'altres, peces de Haendel, Rimski-Kórsakov, Beethoven, Sarasate i Schubert.

El concert va ser un èxit total. Deia el periodista del *Diari de Girona* en la

seva crònica publicada el 5 de maig de 1922: «Cugat triomfà diumenge, fent-se seu un públic que no és pas llec, car la Bisbal té tradició artística i hi ha un gust refinat». En un altre apartat de la ressenya del recital afegia: «Cugat és un enamorat dels clàssics, però sap entendre i interpretar els autors moderns que exigeixen certa complexitat de temperament, cert equilibri en l'ànima i una tècnica perfecta».

Xavier Cugat va triomfar a la Bisbal, i al final de l'actuació va rebre forts aplaudiments del públic assistent, al qual va correspondre encantat interpretant tres bisos. D'altra banda, el concert també va ser un èxit en l'aspecte econòmic, i es varen recaptar 987 pessetes que es varen destinar, tal com estava previst, al manteniment del menjador dels pobres i a l'alberg nocturn.

L'èxit del recital i el fet que hi hagués hagut gent que s'hagués quedat sense entrada va fer que l'eminent violinista es comprometés a fer un segon concert, quan fos possible, a la capital del Baix Empordà, abans del seu retorn a Amèrica.

El concert del «Mundial»

A les nostres comarques, a banda de les dues audicions que Xavier Cugat va oferir a la ciutat del Daró, el músic de la plaça de l'Oli va fer-hi aquell any cinc gales més. Però és curiós que aquell violinista que tot just uns mesos abans havia estat aclamat a Nova York, aquí només triomfés a la Bisbal. Les actuacions que va oferir a Figueres, Portbou, Palafrugell i fins i tot els dos concerts que va protagonitzar a Girona, en el Saló Gran Via, organitzats per la prestigiosa Casa de Música Sobrequés, varen tenir un seguiment de públic més aviat discret.

El segon recital de la Bisbal, que va tenir lloc al cinema Mundial, va ser, però, una altra història, i va aconseguir un cop més un ple a vessar.

El concert del «Mundial» va tenir lloc la diada de Corpus, el dijous 11 de juny, i l'èxit va tornar a ser total. El periodista del *Diari de Girona* que va cobrir el recital es desfà en elogis a Cugat, i escriu a la seva crònica: «El violinista feia eixir de l'instrument veritables filigranes». I acaba dient: «El públic va correspondre amb un deves-

sall d'entusiasme obligant a tocar als músics dues obres fora de programa». Cal dir que, a banda del concert, aquell 11 de juny Xavier Cugat també va participar a la processó de Corpus tot acceptant ser el pendonista.

Retorn a Amèrica

Malgrat que aquell any, fora de les nostres comarques, no va fer cap més concert ni a Catalunya ni a Espanya, després del segon recital de la Bisbal Xavier Cugat encara es va presentar en algun altre escenari del vell continent abans de tornar a primers d'octubre cap a Amèrica, on diversos compromisos professionals el reclamaven.

El 1923, en Cugui va tornar a la capital del Baix Empordà i omplí de nou completament l'espai local del cinema del passeig. Aquest recital va tenir lloc el 23 de setembre, i el va fer acompanyat pel pianista Willy Schedeffer. Aquest va ser l'últim concert.

Posteriorment Xavier Cugat va reeixir en el cinema a Hollywood i va canviar la música clàssica per la llatina. Més endavant, molts anys després, tornaria a les nostres comarques i faria estades a l'Hostal de la Gavina, a s'Agaró, amb la seva nova esposa, Abbe Lane, però aquell músic virtuós que va enlluernar la Bisbal, aquí ja no el vàrem tornar a veure mai més.

Joan Barbarà i Puig és estudiós de la cultura.

>> Caricatura de Xavier Cugat (autoretrat).